

DET DANSKE
TEATER

Klaus Rifbjerg
Udviklinger

UDVIKLINGER

Skuespil
af
KLAUS RIFBJERG

SÆSON 1965-66

DET DANSKE TEATER

Andels-Teatret . Arte . Dansk Folkescene

Direktion: Tudlik Johansen

Nørre Farimagsgade 11, København K, Minerva (01-54) 1742

Programredaktion: Ebbe Mørk

*akrobatikken med ordet
kærlighed
har det altid i munden
trækker det ud som tyggegummi
eller lader det blære frem
lyserødt i mundvigen
tråder det ud igen
hæfter det på ens næse
får det i håret
begynder at tørre det af i tøjet
vikles ind i det
stuen ind i det
får arrangeret det ufremkommeligt
i et par kroge
hænger dinglende i vanfør svalerede
med alle attributter slået ud
fornærmelige bremseklapper*

(fra digtsamlingen Portræt 1963)

Klaus Rifbjerg

Det udvikler sig

af Jens Kistrup

Det nye danske drama eksisterer ikke.

Den påstand har publikum i Danmark hørt så tit, at det efterhånden er begyndt at tro på den. Det nye danske drama er noget, man efterlyser, noget, man gerne vil gøre et eller andet for. Men man går ud fra som givet, at det ikke har vist sig endnu. Et par tilløb hist og her — og så heller ikke mere.

Danmark som dramatisk u-land!

Men spørgsmålet er, om ikke dramatiker-manglen er blevet et af disse dogmer, tiden er ved at dementere. Et tilfælde af national selvundervurdering, som har gjort danskerne blinde for det, der faktisk er sket — og for det, som sker netop nu.

Vi er ligesom aldrig kommet os efter den vældige opgangsperiode, det danske drama oplevede i 1930'erne med Kaj Munk, Kjeld Abell og Soya som de store navne. Vi går stadig og håber på, at noget lignende vil gentage sig. Og derfor er det ikke rigtig gået op for os, at der i årene omkring 1960 har vist sig en hel række nye forfattere, der er i fuld gang med at forny og ajourføre det danske drama.

Det karakteristiske for denne nye danske dramatik er nemlig, at den er opstået på en helt anden måde, fra andre verdenshjørner og via andre genrer, end man havde ventet. På en enkelt undtagelse nær har den været en bevægelse

uden om det „rigtige“, det kommercielle teater — og uden om Det kgl. Teater. Flere af de nye dramatikere — Finn Methling, Leif Panduro og Ernst Bruun Olsen — har fået deres start i radioteatret, som i en lang periode var dansk teaters eneste virkelige *forsøgsscene*. Eller de er kommet til det professionelle teater fra amatørteatret, fra Studenterscenen og fra studenterrevyerne.

Det gælder f. eks. Klaus Rifbjerg, der debuterede som skuespiller på Studenterscenen — som engelsk kolonioberst med stort overskæg i en højst mærkværdig opførelse af T. S. Eliots „Familiens genforening“ — og som i mange år var en af hovedkræfterne i den årlige københavnske studenterrevy, hvor han både skrev teksterne og selv optrådte. Her udviklede sig det samarbejde med Jesper Jensen, der første gang rigtig gik op for offentligheden i den skrappe studenterrevy „Gris på Gaflen“ (1962) — med Leif Panduro som den tredje i bundtet og iscenesat af Palle Kjerulff-Schmidt. Og dette samarbejde fortsattes senere på Københavns første kælderteater, Fiol-Teatret, i de to revy-komedier „Hva' skal vi lave?“ (1963) og jule- og krybbespillet „Diskret ophold“ (1964), der begge repræsenterer et bevidst og meget talentfuldt forsøg på at udvide den traditionelle revys rammer og gøre den til et kritisk billede af hele det danske velfærdss- og velstandssamfunds livsform — en livsform, de to forfattere ikke føler sig hævet over, men som de selv er impliceret i.

Det er en blidere, men også farligere satire, end dansk teater hidtil har kendt. Hvor revyen som oftest indskrænker sig til at begå en række risikofri ritualmord på nogle i forvejen anerkendte syndebukke, vil „Hva' skal vi lave?“ og „Diskret ophold“ først og fremmest konfrontere os med vore attituder til tilværelsen, den måde vi lever på og lever med hinanden på. Og det er i og for sig kun naturligt, at vejen for Klaus Rifbjerg er gået fra disse revykomedier direkte til

det „rigtige“ drama. „Udviklinger“ er hans egentlige debut som selvstændig dramatiker — når man ser bort fra den forholdsvis harmløse tv-vaudeville og moderne harlekinade „Harlekin ægtemand“ fra for to år siden.

Om en ny „skole“ i dansk dramatik er det endnu for tidligt at tale, dertil er de enkelte dramatikere også for forskellige. Men det er karakteristisk for de fleste af dem, at de gerne vil bort fra det meget alvors- og tankefulde ansigt, de ældre dramatikere — Kjeld Abell og H. C. Branner — viste verden. Prætentionerne er blevet mindre, det ydre apparat mindre pompøst. Og der er ingen tvivl om, at radioteatret i den henseende har været en god skole, fordi det på en gang giver dramatikeren større frihed til at fabulere og pålægger ham en vis begrænsning, en vis beherskelse.

Den første af de yngre digtere, som virkeligt udnyttede hørespilformens muligheder, var Finn Methling. Her kunne hans venligtpoetiske temperament og næsten barnligt naive humor udfolde sig friere og mere naturligt end på scenen, hvis nok så brutale krav han gennemgående har haft vanskeliggere ved at honorere. Hans hidtil bedste scenedrama er betegnende nok den fine monolog „Rejsen til de grønne skygger“ (1952) om en kvindes liv fra undfangelsen til død. Også Leif Panduro begyndte i hørespillet. Efter et par ret usikre og traditionelle forsøg brød han i 1960 afgørende igennem med „Lollypop“, hvis desperate humor og lette sindsforvirrede satire over det moderne reklamesamfunds fødte *offer* tilførte det danske drama noget nyt — fortsat i de to „absurde“ enaktere „Kufferten“ og „Kannibaler i kælderens“, som Allescenen spillede i 1962, og i kontordramaet „En af dagene“, opført i fjernsynet det følgende år og tydeligt inspireret af Harold Pinters dramatik. Leif Panduro er endnu kun en skitse til en stor dramatiker, men hans evner for genren er oplagte, og meget tyder på, at vi endnu har det bedste til gode.

(fortsættes side 8)

Birgit Brüel

Og Ernst Bruun Olsen er simpelthen Radioteatrets egen opfindelse. Det startede ham som forfatter med radiospillet „I morgen skal jeg videre“ (1958) — en meget lovende debut, der med det samme demonstrerede hans usædvanligt fine øre for hverdagsdialogen og hverdagsdramaet. Hans sensationsombruste gennembrud som scenedramatiker med musical'en „Teenagerlove“ på Det kgl. Teater 1962 viste, at han havde et videre sigte — det var ikke bare pop'en, han ville ramme i dette stykke, men hele det profitsamfund, pop'en og dens mennesketyper er et produkt af. Ernst Bruun Olsen har i sine senere stykker — radiospillet „Men boghandleren kan ikke sove“ (1963) og TV-spillet „Et fjernsynsmareridt“ (1964) — mere og mere afsløret sig som socialrevolutionær dramatiker, hvis anklage faktisk gælder hele det moderne samfund. Men i modsætning til f. eks. Klaus Rifbjerg og Jesper Jensen føler han næppe nogen egentlig solidaritet med det, han revser og forkaster.

Han er en „frelst“ satiriker, det er noget uden for sig selv, han angriber, hvor centralt og præcist han end rammer. Skønt han indtil nu er den eneste af de yngre dramatikere, der har oplevet den store internationale succes, er han også den, hvis talent har bragt sig i den mest risikable position. Der er et moment af ortodoksi i hans satire, som måske kan blive farlig for hans udvikling, fordi han i så høj grad føler sig forpligtet til at angribe det, alle i forvejen er enige om at angribe. Han bekræfter på en måde publikum i dets negative fordomme, hvor en revykomedie som „Diskret ophold“ gør os usikre ved, ja, bange for det, vi føler os sikre på og trygge ved. Det er en stor forskel, større, end den for en overfladisk betragtning ser ud.

I det hele taget dækker det satirisk-agressive i den nye danske dramatik over meget betydelige individuelle afvigelser. Mest ond, indædt og vrængende har Erik Knudsen vist sig i sine små satiriske „lommekomedier“, hvoraf enkelte

(fortsættes side 13)

Buster Larsen

UDVIKLINGER

skuespil i 2 akter af Klaus Rifbjerg

Instruktion: Søren Melson

Medvirkende:

Eva Birgit Brüel
Georg Buster Larsen
Jane Agnethe Bjørn
Robert Claus Nissen

4 jazzmusikere:

Klaver Bent Eriksen
Sax og fløjte Bent Pentthin
Bas Poul Ehlers
Janitschar Evald Nielsen

Dekoration: Jørgen Espen Hansen

Belysning: Mogens Winther

Regi: Henning Hermansen

Musik: Bent Axen

Koreografi: Fredbjørn Bjørnsson

Pause mellem 1. og 2. akt

Agnete Bjørn

har været spillet på Studenterscenen og på landsdelsscenerne. Men hans satiriske dramatiske talent fik først for alvor luft under vingerne i den store musical „Frihed er det bedste guld“, der kom op på Studenterscenen 1961 — med musik af „Teenagerlove“s komponist Finn Savery, en linie, han har søgt at videreføre i de musikkomedier, som får premiere i denne sæson. Et andet tegn på fornyelse var de collage'r, Studenterscenen i sæsonerne 1962-63 tog initiativ til, skrevet og „klippet“, iscenesat og spillet af den såkaldte collage-trup, der i 1963 tog springet over i halv-professionalismen med forestillingen „Kom herind, jeg vil fortælle Dem noget“ — også et forsøg på at udlevere den danske livsform, men mere i persiflagens end i satirens skikkelse, en spillo bold med og gøre nar af al ting, hvis største kvalitet og egentlige fornyelse lå i den artistisk perfekte spillestil med et nærmere og frækkere forhold til den internationale show business, end det meget puritanske danske teater normalt mener at kunne tillade sig.

Dansk teater kan ofte virke dødt, livløst, bundet til en gammel tradition og en gammel publikum-smag, som ingen for alvor har mod til at bryde med. Det kgl. Teater er i en vis forstand blevet selve monumentet over denne tradition og denne publikum-smag. Det er ikke *der*, det foregår! Hvad der er sket i det danske drama gennem de seneste år, er nået frem ad bagvejen og ad de ellers ubefærdede biveje. Det er kommet fra de små (amatør)scener, eller det er blevet hjulpet til liv i radioen og på fjernsynet — Frank Jæger, Cecil Bødker, Peter Ronild, Henning Ipsen, Leif Petersen, Henning Nielsen er nogle af de forfattere, der nylig har haft eller snart vil få premiere på landets to største forsøgsscener.

Det danske drama har længe været en syg mand, nu er det begyndt at blive levende igen. Men et levende drama kan ikke klare sig uden et levende teater. Det må blive udviklingens næste fase.

Claus Nissen

Holder De af Rifbjerg?

Jamen, hvad er nu det for noget? Af Klaus? Naturligvis, festligt, dejligt og levende menneske uden svig. Holder af et dynamisk talent, som jeg har fulgt fra før syndfloden? Vrøvl. Jeg synes, at han er vidunderlig og betydningsfuld.

Men hvis han laver noget skidt eller siger noget skidt, så er jeg efter ham. MED det samme. At holde af duer ikke i den verden, der har med kunst at gøre, dér gælder kun én ting: Er det godt, hvad du laver?

Udviklinger er vidunderligt.

Klaus er vidunderlig. Men det er ikke en blanco-erklæring. Men hvad var det Jakob Knudsen sagde: Ubegrænset kærlighed og ubegrænset strenghed?

De ord kan Klaus' onkel her gøre til sine. Men de kommer ikke Klaus ved. Han laver sit efter sit hjerte, og jeg oplever det og fortæller om det.

Fræk, sagde De? Hvad så?

Jens Kruuse.

Elsker ham. Simpelthen elsker ham! finder han er det mest foruroligende, det originaleste talent i dansk teater i min tid.

Inge Dam.

Udviklinger var en afgørende dramatisk oplevelse. Replikernes sandfærdighed, pigeskikkelsens dejlighed glemmer jeg aldrig.

Poul Henningsen.

Helt så stor en beundrer af Klaus Rifbjerg som han selv, er jeg vel næppe — — men ville det ikke osse være li'som for meget?

Volmer Sørensen.

Klaus Rifbjergs produktion

Digte:

Under vejr med mig selv	1956
Efterkrig	1957
Konfrontation	1960
Camouflage	1961
Voliere	1962
Portræt	1963
Amagerdigte	1965

Prosa m. m.:

Den kroniske uskyld, roman	1958
Og andre historier, noveller	1964
Boi-i-ing 64, collage	1964

Revyer, dramatik:

Gris på gaflen — nytårskomedie sammen med Jesper Jensen og Leif Panduro, 1962. Hva' skal vi lave? — revykomedie sammen med Jesper Jensen, 1963. Diskret ophold — kryb-bespil sammen med Jesper Jensen, 1964. Udviklinger — skuespil, 1965.

Filmmanuskripter:

De sjove år, 1959. Week-end, 1962. To, 1964. Sommerkrig — dansk bidrag til filmen „Nordisk kvadrille“, 1965.

Aftenens instruktør

Søren Melson har nærmet sig teatret ad en omvej eller genvej over film, radio og TV. Han skabte i årene efter krigen en hel serie af fantasifulde, dokumentariske kortfilm, og fra denne virksomhed blev han i midten af 1950'erne hentet ind i radioen, hvor han i en længere periode var fast instruktør i Radioteatrets alsidige repertoire.

Som sceneinstruktør debuterede han i 1959 på Allé-scenen i København med en meget vellykket opsætning af Soya's løsslupne komedie „Afdøde Jonsen“. Melson blev nu engageret som fast instruktør til Det kgl. Teater, hvor han i særdeleshed har beskæftiget sig med den moderne dramatik — Samuel Beckett, Kjeld Abell, Bert Brecht, O'Neill — og fik sit virkelige gennembrud med det samme i 1959 med John Osborne's „Tribunehelten“, der huskes som periodens mest helstøbte og fængslende forestilling på Nationalscenen. Efter en kort periode som teaterdirektør (på Allé-scenen i 1962), med opførelser af „Hamlet“ og Max Frisch' „Den kinesiske mur“, rykkede Melson tilbage til TV-teatret, og han har mere end nogen anden herhjemme demonstreret dette nye udtryksmiddels specielle muligheder, bl. a. med Ernst Bruun Olsens „Et fjernsynsmarid“ og Ionescos „Morder uden betaling“.

Melson har dog trods radio- og fjernsynsarbejdet vedligeholdt forbindelsen med det rigtige teater. I sidste sæson iscenesatte han for Det Danske Teater Henrik Ibsens „Gengangere“ med Berthe Qvistgaard som fru Alving. I sommer fik han succes på en revykomedie i Dronningmølle. Og nu er det så Rifbjerg, det gælder.

Det Danske Teaters personale i den foregående sæson

Flemming Dyjak	Jørgen Krogh	Bjørn Puggaard-
Ejner Federspiel	Torkil Lauritzen	Müller
Marianne Flor	Lone Lindorff	Berthe Qvistgaard
Bjarne Forchhammer	Ulla Lock	Ebbe Rode
Gerda Gilboe	Birte Lundsgaard	Søren Rode
Ann-Mari	Miskow Makwarth	Lise Rosendahl
Max-Hansen	Peter Marcell	Jørn Rose
Jonna Hjerl	John Martinus	Hans Rostrup
Arne Hansen	Jan Methling	Paul Schleisner
Viggo Hansen	Louis Miehe-Renard	Per Sessingø
Aase Hansen	Edouard Mielche	Inger Stender
Edith Hermansen	Ruddy Nyegaard	Finn Tavbe
Mogens Hermansen	Edith Ottosen	Lillian Tillegreen
Palle Huld	Baard Owe	Poul Thomsen
Hugo Herrestrup	Ove Pedersen	Ole Wisborg
Paul Hüttel	Poul Petersen	Tove Wisborg
Benny Juhlin	Erik Paaske	John Wittig
Einar Juhl		Gorm Worsaae

Teatrets forestillinger i efteråret 1964 og foråret 1965

Peter Shaffer: „Se, men ikke hør“.
Edward Albee: „Hvem er bange for Virginia Woolf?“
William Shakespeare: „Hamlet“.
Kjeld Abell: „Silkeborg“.
Anton Tjekof: „Kirsebærhaven“.
Barasch og Moore: „Ingen blomster — tak“.
Hugo von Hofmannsthal: „Det gamle Spil om Enhver“.

Det Danske Teaters øvrige repertoire i sæsonen 1965-66

TIGEREN og KONTORMUSENE

To énaktere af Murray Schisgal
Dekorationer: Paul-René Péronard
Oversættelse: Mette Budtz-Jørgensen
Isenesættelse: Palle Skibelund og Annelise Meineche
Medvirkende: Preben Neergaard og Tove Wisborg

Murray Schisgal er et relativt nyt navn i amerikansk dramatik. Han brød igennem med de to énaktere, der nu får dansk urpremiere i Det Danske Teaters opførelse, og han befæstede sin position med kærlighedsfarcen „Luv“, der i sommer har været spillet i København. I „Kontormusene“ har han begået den genistreg at koncentrere to menneskers kontor-tilværelse gennem en lille menneskealder i et intenst dramatisk forløb. Stykkets kvindelige sekretær og mandlige maskinskriver ønsker hver især på alle alderstrin at frigøre sig fra det job og det privatliv, de knapt nok selv har valgt — og i svage øjeblikke drømmer de om at kunne benåde hinanden ved en flugt i fællesskab.

I den anden énakter dumper vi lige ind i et nervepirrende forspil til en voldtægtsforbrydelse. Det drejer sig igen om en mand og en kvinde — fra to vidt forskellige milieuer — der egentlig er lige forhippede på at bryde ud af deres respektive hverdage, og som her finder en måde at gøre det på i fællesskab.

DAGENS RET

Skuespil af Arnold Wesker
Oversættelse: Henning Ipsen
Dekorationer: Paul-René Péronard
Isenesættelse: Holger Perfort
Medvirkende: Søren Elung Jensen, Bent Vejlby, Ernst Meyer, Hans Rostrup, Torkil Lauritzen, Hugo Herrestrup, Jørgen Green, Gorm Worsaae, Jørgen Teytaud, Jens Due, Per Sessingø, Niels Vigild og John Martinus.

Selv om „Dagens ret“ foregår i en kaserne for *Royal Air Force*-rekrutter og selv om det udleverer den menneskeligt afstumpede kadaverdisciplin i en både besk og barok karikatur, er det ikke udelukkende og måske ikke engang først og fremmest militærvæsenet, Arnold Wesker har villet skildre i sit tidskritiske stykke. Gennem den militære rangforordning — og gennem forholdet mellem de menige — anskueliggør han, hvad der endnu trives af klasseprægede fordomme i det moderne samfund. End ikke uniformerne kan skjule de sociale båse, der adskiller rekrutterne indbyrdes og adskiller dem fra deres officerer. „Dagens ret“ er formodentlig det mest virkningsfulde og slagkraftige samfundsopgør i 60'ernes engelske dramatik. Det er på én gang morsomt og ætsende, barokt og gribende.

PETERPAT

Lystspil af Enid Rudd

Oversættelse: Holger Bech

Iscenesættelse: Freddy Koch

Dekoration: Charlotte Clason

Medvirkende: Lise Rosendahl og Jørn Rose

„Peterpat“, der er den anden danske urpremiere i Det Danske Teaters efterårssæson, er et muntert — og undervejs lidt vemodigt — skuespil om et moderne ægteskab. Peter og Pat har efter et langt tilløb indrettet sig som ægtefolk i hans lille, beskedne new yorker-lejlighed fra ungkarletiden. Vi følger de forskellige, skiftevis fornøjelige og stormfulde faser i ægteparrets samliv over et langt årsmål. Stykket gør sig ikke til af nogen dybsindig filosofi, men det viser i sine afvæbnende og underholdende scener et billede af den slags konflikter, der ligger og lurar på de fleste ægteskaber — også uden for Amerika.

✱

I forårssæsonen har Det Danske Teater planer om bl. a. at vise:

Neil Simon: *Bare tæer i Parken* (oversat af Klaus Rifbjerg).

Tennessee Williams: *Glasmenageriet* (oversat af Martin Glanner).

Pergolesi: *Kur mod skinsyge* og Menotti: *Telefonen*. To lettere operaer. Gerda Gilboe og Gert Bastian skal synge de to partier, der er i hver af operaerne.